

I. megoldás. 1. A PP' egyenes iránytangense az adott összefüggések felhasználásával

$$m = \frac{b' - b}{a' - a} = \frac{0,8a - 1,6b}{-0,4a + 0,8b} = -\frac{0,8}{0,4} \cdot \frac{a - 2b}{a - 2b} = -2,$$

állandó, hacsak a nevezőre teljesül

$$a' - a = -0,4(a - 2b) \neq 0.$$

Ez a követelmény első alakjában azt jelenti, hogy P' és P abszcisszái különbözők, második alakjában pedig azt, hogy $a - 2b \neq 0$, másképpen $a \neq 2b$, vagyis P abszcisszája és ordinátája közt kizártunk egy első fokú kapcsolatot. Általában az $x = 2y$, vagy $y = \frac{1}{2}x$ kapcsolat a koordináta-rendszerben egy meghatározott t egyenest jelent, azt kaptuk tehát, hogy ha P nincs rajta t -n, akkor PP' iránytényezője 2.

Ha viszont $a' - a = 0$, azaz $a' = a$ és $a = 2b$, vagyis P rajta van t -n, akkor (1) alapján

$$b' = 1,6b - 0,6b = b,$$

vagyis P' azonos P -vel, hiszen mindkét koordinátájuk egyenlő. Ekkor pedig nincs értelme beszélni összekötő egyenesükről.

Ezek szerint a P, P' kapcsolatban – nevezhetjük ponttranszformációnak – valóban minden $P' \neq P$ esetén a PP' egyenes párhuzamos az $m = -2$ iránytényezőjű egyenesek mindegyikével, speciálisan az origón átmenő, $y = -2x$ egyenletű i egyenessel; az állítást bebizonyítottuk.

Például az $(1; 0)$ pont leszarmazottja $(0,6; 0,8)$, a $(0; 1)$ ponté $(0,8; -0,6)$, a $(3; 4)$ -é $(5; 0)$.

Azt is kaptuk, hogy az (1) egyenletrendszerrel leírt transzformációban az $y = \frac{1}{2}x$ egyenletű t egyenes pontjai – és csak ezek – megkülönböztetett szerepet játszanak (hiszen más pontpárokra mindjárt $a' \neq a$), ezek önmaguk leszarmazottjai.

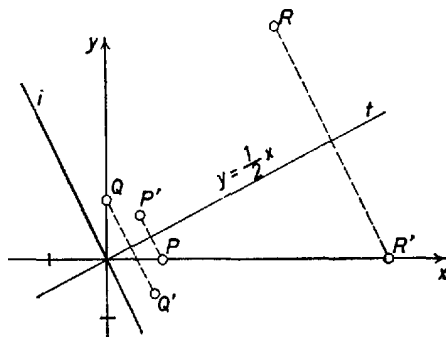
2. Keressük meg most a P -ből leszarmaztatott P' -nek P'' leszarmazottját, P -nek második leszarmazottját (a t -n levő P pont esetében $P' \equiv P$ miatt természetesen $P'' \equiv P$).

Erre

$$a'' = 0,6a' + 0,8b' = 0,6(0,6a + 0,8b) + 0,8(0,8a - 0,6b) = a,$$

és hasonlóan $b'' = b$, vagyis P' leszarmazottja maga P .

Hozzávéve ehhez azt az észrevételt, hogy t merőleges i -re, vagyis minden P, P' pontpár összekötő egyenesére, kézenfekvő az a sejtés, hogy az (1) rendszer az $y = \frac{1}{2}x$ egyenesre való tükrözés.

Ennek bizonyításához most már elég azt belátni, hogy a PP' szakasz felezőpontja a t -n van, vagyis hogy ordinátája feleakkora, mint az abszcisszája. Valóban:

$$\begin{aligned} \frac{a + a'}{2} &= 0,8a + 0,4b, \\ \frac{b + b'}{2} &= 0,4a + 0,2b, \end{aligned}$$

tehát sejtésünk igaz.

II. megoldás. Jelöljük a síknak a koordinátatengelyek pozitív irányába mutató egységvektorait $\mathbf{i}$ -vel, $\mathbf{j}$ -vel, az origót O -val, akkor a P pont helyvektora

$$\mathbf{r} = \overrightarrow{OP} = a\mathbf{i} + b\mathbf{j},$$

és a P -hez rendelt P' pont helyvektora

$$\mathbf{r}' = \overrightarrow{OP'} = a'\mathbf{i} + b'\mathbf{j} = (0,6a + 0,8b)\mathbf{i} + (0,8a - 0,6b)\mathbf{j} = a(0,6\mathbf{i} + 0,8\mathbf{j}) + b(0,8\mathbf{i} - 0,6\mathbf{j}).$$

Ebből $a = 1$, $b = 0$, illetve $a = 0$, $b = 1$ helyettesítéssel kapjuk az $\mathbf{i}$, $\mathbf{j}$ vektorok transzformált értékeit:

$$(2) \quad \begin{aligned} \mathbf{i}' &= 0,6\mathbf{i} + 0,8\mathbf{j} \\ \mathbf{j}' &= 0,8\mathbf{i} - 0,6\mathbf{j}, \end{aligned}$$

Ezeket az $\mathbf{r}'$ előállításába helyettesítve azt kapjuk, hogy

$$\mathbf{r}' = a\mathbf{i}' + b\mathbf{j}'.$$

Szavakkal elmondva ez azt jelenti, hogy a transzformált P' pontnak a transzformált $\mathbf{i}'$, $\mathbf{j}'$ vektorok által meghatározott koordináta-rendszerben ugyanazok a koordinátái, mint az eredeti P pontnak az eredeti koordináta-rendszerben. Elég tehát azt megvizsgálnunk, hogyan kaphatjuk meg az $\mathbf{i}'$, $\mathbf{j}'$ vektorokat az $\mathbf{i}$, $\mathbf{j}$ vektorokból. Mivel a (2)-beli együtthatókra

$$0,6^2 + 0,8^2 = 1,$$

azért $\mathbf{i}'$, $\mathbf{j}'$ is egységvektor. Másrészt $\mathbf{j}'$ az $\mathbf{i}'$ -ből negatív irányú 90° -os forgatással kapható meg, hiszen ez a forgatás $(0,6\mathbf{i})$ -t $(-0,6\mathbf{j})$ -be, $(0,8\mathbf{j})$ -t $(0,8\mathbf{i})$ -be viszi, és e két vektor összegét az új vektorok összegébe viszi. Ha tehát megkeressük azt a t egyenest, amelyre $\mathbf{i}$ -t tükrözve $\mathbf{i}'$ -t kapjuk, biztosak lehetünk benne, hogy az $\mathbf{i}$ -ből pozitív irányú 90° -os forgatással kapható $\mathbf{j}$ -t erre a t -re tükrözve az $\mathbf{i}'$ -ből negatív irányú 90° -os forgatással kapható $\mathbf{j}'$ -t kapjuk.

Mivel $\mathbf{i}'$ is egységvektor, t valóban létezik, mégpedig t az $\mathbf{i}$, $\mathbf{i}'$ vektorok által kijelölt szöveget felező egyenes. A t -re való tükrözés az $\mathbf{i}$ vektor $a\mathbf{i}$ skalár-szorosát az $\mathbf{i}$ -nek $\mathbf{i}'$ képéből kapható $a\mathbf{i}'$ vektorba viszi, $b\mathbf{j}$ -t pedig $b\mathbf{j}'$ -be, és $(a\mathbf{i} + b\mathbf{j})$ -t $(a\mathbf{i}' + b\mathbf{j}')$ -be, hiszen a vektorok összeadásához használt paralelogramma is tükröződik t -re. Ezzel beláttuk, hogy az (1) összefüggéssel megadott ponttranszformáció azonos a t egyenesre való tükrözéssel, ahol t az origón, és az $(1; 0)$, $(0,6; 0,8)$ pontpár $(0,8; 0,4)$ felezőpontján átmenő

$$y = \frac{1}{2}x$$

egyenletű egyenes.

Megjegyzés. Ha (1) helyett az általános

$$a' = c_{11}a + c_{12}b; \quad b' = c_{21}a + c_{22}b$$

összefüggésből indultunk volna ki, az

$$\begin{aligned} \mathbf{i}' &= c_{11}\mathbf{i} + c_{21}\mathbf{j}, \\ \mathbf{j}' &= c_{12}\mathbf{i} + c_{22}\mathbf{j} \end{aligned}$$

vektorokat kaptuk volna, amelyek általában már nem merőlegesek, és nem egységvektorok. Az azonban továbbra is igaz marad, hogy tetszőleges $(\mathbf{i}; \mathbf{j})$ -beli pont képe a vele megegyező koordinátájú, $(\mathbf{i}'; \mathbf{j}')$ -beli pont. A transzformációnk által adott képek tehát úgy viszonylanak az eredetihez, mint egy bizonyos összefüggésnek különböző koordináta-rendszerekben kapott képei.

Mondjuk, az $y = x^2$ összefüggést ábrázoljuk különböző koordináta-rendszerekben, azaz tetszőleges $\mathbf{u}$, $\mathbf{v}$ vektorok mellett megkeressük az

$$\mathbf{r} = x\mathbf{u} + x^2\mathbf{v}$$

helyvektorú pontok összeségét, midőn x befutja a valós számokat. Amíg az $(\mathbf{u}; \mathbf{v})$ vektorok merőlegesek, és egységnyi hosszúak, megválasztásuk nem szól bele a kapott pontokból kirajzolódó görbe alakjába. Ha azonban $(\mathbf{u}; \mathbf{v})$ tetszőleges vektorok, a vizsgált görbék alakja is megváltozik.

További általánosítást jelent, ha az origó helyzetét is megváltoztatjuk, amit az

$$\begin{aligned} a' &= c_{11}a + c_{12}b + c_{13} \\ b' &= c_{21}a + c_{22}b + c_{23} \end{aligned}$$

transzformációval érhetünk el. Jó szolgálatot tesznek ezek a transzformációk a bonyolultabb függvények alaki vizsgálatánál, segítségükkel ezeknek a tipizálása aránylag kényelmesen elvégezhető.

Külön említésre méltóak az

$$Ax^2 + Bxy + Cy^2 + Dx + Ey + F = 0$$

egyenletű ún. másodrendű görbék, amelyekről e transzformációk segítségével lehet belátni, hogy valamennyiük kúpszélet, tehát a fenti egyenlet képe vagy ellipszis, vagy hiperbola, vagy parabola, vagy metsző egyenespár, vagy párhuzamos egyenespár, vagy egy egyenes, vagy egy pont, vagy üres halmaz (a kört e felsorolásban az ellipszisekhez soroltuk).